

El-Gumârî ve El-Muğîr Ale'l-Ehadisi'l-Mavdûa Fi'l-Cami'i's-Sağîr Adlı Eseri

Haz: Abdurrahman ECE

Giriş

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **“İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınsınız diye emretti”**¹ buyurmakta ve dosdoğru yolu olan Kur'an'a uymayı emretmektedir. Kur'an'ı doğru anlayıp, doğru yaşamak, Kur'an'ı insanlara tebliğ etmek ve açıklamak için görevlendirilen ve Allah'ın insanlara örnek kıldığı Peygamberin sünnetini ve “Kur'an olan ahlakını” doğru öğrenmeye bağlıdır. İşte burada Hadisler önem kazanmaktadır. Çünkü Peygamberi bize en iyi tanıtan O'nun sahih hadisleridir. Hadislerin “din” olduğunun farkında olan İslam düşmanları, İslam'a zarar vermek niyetiyle, bidatçi fırkalar kendilerini haklı göstermek amacıyla, bazı itikadı zayıf Müslümanlar ise güya insanları dine çekmek maksadıyla, bazıları da şahsi menfaatleri için birçok sözü hadis diye Peygambere isnad etmişlerdir. Uydurma denilen bu hadislerin sahih hadislere karışması İslam'a ve Müslümanlara büyük zarar vermiş; bu uydurma hadislere inanıp, uyanların çoğu, yukarıdaki ayet mealinden de anlaşıldığı gibi parça parça olup; Allah'ın dosdoğru yolundan sapmışlardır.

Uydurma Hadisleri sahihlerden ayırmak için çok çalışan âlimlerimiz bu alanda birçok eser meydana getirmişlerdir. Ancak; halen güvenilir kitaplarımızda bu uydurma hadislerin var olduğu bir gerçektir. Onun için bu gün de gündemde olan en önemli konulardan biri uydurma hadislerin sahihlerden ayıklanması, teşhir edilmesi ve Müslüman halkın bu alanda aydınlatılmasıdır. Başta Muhaddisler olmak üzere tüm İslam âlimlerine bu konuda görev düşmektedir. Bu konuda çalışma yapmış yakın dönem alimlerimizden biri de Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk el-Gumarî(1902-1960)'dir. el-Gumarî; “el-Muğîr ‘Alel-Ehâdîsi'l-Mevzû'a Fi'l-Câmi'îs-Sağîr” adında bir eser telif etmiştir. İsminden de anlaşıldığı gibi bu kitap; es-Suyutî'nin el-Câmi'us-Sağîr adlı kitabındaki uydurma hadisleri bir araya getirmek için yazılmıştır. Bu değerli kitabın tanıtımına geçmeden önce müellifinin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

¹ En'âm, 153

1.el-Gumârî'nin Hayatı ve Eserleri

Hadis âlimi ve fâkih olan Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk el-Gumârî 27 Ramazan 1320/27 Aralık 1902'de doğdu. Kur'an'ı ezberledikten sonra sarf, nahv, fıkıh, akaid ve hadis dersleri aldı. Yirmi yaşlarında hadise daha çok ilgi duymaya başladı ve Kur'an'ı ezberlemeye teşvik etmek üzerine *Riyâzü't-tenzîh fî fazli'l-Kur'ân ve hâmilîh* adlı ilk eserini kaleme aldı. Ezher Üniversitesini bitirdikten sonra *Fethu'l-vehhâb bi-tahrîci ehâdîsi's-Şihâb* adlı eserini kaleme aldı. Kendini tamamen hadise veren İbnü's-Siddîk bu konuda eserler yazdı, ayrıca öğrenci yetiştirdi. Kütüb-i Sitte ile bazı hadis ve usûl-i hadîs kitaplarını okuttu. Mensup olduğu Mâliki mezhebinde genellikle delile başvurulmadığını görünce delile önem veren Şâfîler'i takdir ederek Şafî mezhebine geçmiş, ictihad derecesine ulaştıktan sonra sünnete göre yaşamaya başlamış, bu sebeple taklid taraftarlarının hücumuna uğramıştır.

1 Cemâziyelâhir 1380/20 Kasım 1960'ta Kahire'de vefat eden el-Gumârî'nin kaleme aldığı eserleri şu şekilde sıralamak mümkündür:²

1. el-Hidâye fî tahrîci ehâdîsi'l-Bidâye.
2. Fethu'l-vehhâb bi-tahrîci ehâdîsi's-Şihâb.
3. el-Muğir 'ale'l-ehâdîsi'l-mevzû'a fi'l-Câmi's-Sağir.
4. Miftâhu't-tertîb li-ehâdîsi Târîhi'l-Hatîb.
5. el-Minehu'l-matlûbe fi'stihbâbi ref'i'l-yedeyn fi'd-du'â ba'de's-salavâti'l-mektûbe.
6. Der'ü'z-za'f'an hadîsi "men 'aşika fe'affe".
7. Husulü't-tefric bi-usûli'l-azvi ve't-tahrîc.
8. Mutâbakatü'l-ihtirâti'l-asriyye limâ ahbere bihî seyyidü'l-beriyye.
9. Tasnîfü'l-âzân bi-edilleti istihbâbi's-siyâde 'inde ismihî aleyhi's-Salâtü ve's-selâm fi's-Salât ve'l-ikâme ve'l-ezân.
10. Beyânü telbîsi'l-müfterî Muhammed Zâhid el-Kevserî.
11. Alî b.Ebî Talib imâmü'l-ârifin.
12. Fethu'l-meliki'l-'alî bi-sıhhati hadîsi "bâbü medîneti'l-'İlm Ali".
13. el-İstinfâr li-ğazvi't-teşebbühi bi'l-küffâr.
14. İbrâzü'l-vehmi'l-meknûn min kelâmi İbn Haldun.
15. İzâletü'l-hatar 'ammen ceme'a beyne salâteyn fi'l-hazar.
16. İğtinâmü'l-ecr min hadîsi'l-isfâr bi'l-fecr.
17. Tebyînü'l-beleh mimmen enkere vücûde hadîsi "fe men leğa fela cum'ate leh".

² el-Gumârî'nin hayatı ve eserleri ile ilgili geniş bil için bkz. DİA, XII, 207-209.

18. et-Tasavvur ve't-tasdîk bi-ahbâri's-şeyh Sîdî Muhammed İbni's-Siddîk.
19. Mesalikü'd-delâle alâ mesaili metni'r-Risâle.
20. el-Müdâvî li-'ileli'l-Münâvî.
21. el-Mü'zin bi-ahbari's-Şeyh Ahmed b. Abdilmü'min.
22. Mecma' u fuzalâ'i'l-beşer min ehli'l-karni's-sâlis'aşer.
23. Mu'cemü's-şüyûh.³

2. “el-Muğîr ‘Ale'l-Ehâdîsi'l-Mevzû’a Fi'l-Câmiî’s-Sağîr” Adlı Eserin Tanıtımı

Dâru'r-Raid el-‘Arabî, Beyrut-Lübnan 1402/1982, 139 sayfa.

İnsan; hata etmeye, günah işlemeye, unutmaya, yanılmaya elverişli yaratılmıştır. Bu nedenle, insanın oluşturduğu eserlerde hataların olması, bazı görüşlerinde yanılması, ya da daha önce verdiği bir görüşünü unutarak başka bir görüş beyan etmesi, ya da herhangi bir sebepten dolayı görüşünü değiştirmesi gayet normaldir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim dışında bütün eserlerde hataların, yanlışların olması gayet tabiidir. Ama bu demek değildir ki; bütün eserlerde yanlışlar vardır. Eser yazan hiçbir sorumlu âlim, bilerek bir yanlış eserine almaz. Alması da düşünülemez. Ancak; yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı en büyük âlimlerin eserlerinde de hatalar sonradan çıkabilir. Alimlere düşen görev, hataları ortaya çıkarmak, insanları bu hatalar konusunda uyarmak, gerektiğinde bu hataları düzeltmektir. Söz konusu Hz Muhammed'in (sav) hadisleri olunca çok daha dikkatli olmak gerekir ki sahihleri sahih olmayanlardan ayırt edilebilsin. Bazı alimler; Peygamberin bir tek hadisi kaybolmasın endişesiyle işittikleri her hadisi (zayıf da olsa, uydurma da olsa) belki de yeterince tenkide tabi tutmadan kitaplarda toplamış; bazısı da toplanan bu hadisleri tenkide tabi tutarak; aralarından uydurma sözleri ayıklamak için bir çok eser meydana getirmişlerdir. İşte bu alanda çalışmış son dönem alimlerinden biri de Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk el-Gumârî(1902-1960)'dir. el-Gumârî, kısa adı **el-Muğîr** olan eserini, Celâleddin es-Suyûtî (911/1505)'nin *el-Câmi'us-Sağîr* adlı kitabında bulunan uydurma hadisleri bir araya getirmek amacıyla yazmıştır. Bu eser, el-Câmi'us-Sağîr'deki hadislerin sıhhatiyle ilgili

³ Ebü'l-Feyz İbni's-Siddîk, *el-Hidâye fî Tahrici Ehâdîsi'l-Bidâye* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlı-Adnan Ali Şelâk), Beyrut 1407/ 1987, neşredenin girişi, [47-64; a.mlf. Alî b. Eb'i Tâlib: İmâtnü'l-ârifin{nşr. Ahmed Muhammed Mürsî), Kahire 1389/1969, neşredenin girişi, s. 13-22; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delîlü Mü'errihi'l-Mağribi'l-aksâ*, Dârül-Beyza 1960, I, 199, 205, 228, 238, 240, 269, 292, 302, 444, 451; a.mlf., *İthâfî'l-mütâli' bi-vefeyâti a'lâmi'l-karni's-sâlis 'aşer ve'r-râbi'* {Mevsü'atü A'lâmi'l-Mağrib içinde, nşr. Muhammed Haccî). Beyrut 1417/1996, VII, 2577; VIII, 3039; IX, 3357; a.mlf. *Sellü'n-nişal li'n-nidâl bi'l-eşyâhi ve ehli'l-kemâl* {a. e. içinde), IX, 3357-3360; Ziriklî, el-A'lam (Fethullah), I, 253; Mv.M, III, 135; Muhammed b. Abdullah Âlü Reşîd. İmdâdü'l-fettah bi-esânîdi ve merviyâtî's-Şeyh 'Abdulfettâh, Riyad 1419/1999, s. 262, 275, 335-338, 427, 527.

yapılmış en kapsamlı çalışmadır.⁴ Bu kitap, giriş, arap alfabesi harfleri sıralamasına göre(âle'l-a'hruf) her harfin altında o harfle başlayan uydurma hadislerin alındığı 28 bâb ve hatime(sonsöz) den oluşmaktadır.

Kitabın giriş bölümünde, kitabın yazılış amacı şöyle açıklanmaktadır:

es-Suyûtî, el-Câmi'us-Sağîr'e uydurma hadis almadığını ve hadislerinin tamamının sağlam olduğunu iddia etmiştir. Bu, onun kitabına aldığı bütün hadislerin sahih olduğu anlamına gelmektedir. Oysa durum böyle değildir. Çünkü; kitapta sadece yalancılara ait olan hadisler yanında, açıkça uydurma olan hadisler de bulunmaktadır.⁵

es-Suyûtî'nin telif ettiği bu son eserinde, *el-Le'âli'l Mas'nû'a* adlı eserinde İbnu'l-Cevzî'nin hükümlerine muvafakat gösterip uydurma dediği veya *el-Le'âli*'nin zeylinde bizzat uydurma olduğuna karar verdiği bazı hadisler vardır. **Bu hadisleri, büyük ihtimalle ya yanlış olduğundan ya unuttuğundan, ya da görüş ve bakış açısı değiştiğinden dolayı zikretmiştir.**⁶

Yine söz konusu eserinde son derece mütesahil olması nedeniyle uydurma olduğunu düşünmediği, ancak uydurma olan hadisler bulunmaktadır. Metninden açıkça uydurma olduğu belli olan; (örneğin metni aşırı uzun, sözleri bozuk, anlamları kötü ve çirkin) hadisten düzgün olan parçasını zikreder veya sadece düzgün olan baş kısmını zikreder ve uydurma olduğunu açıkça belli eden kısımları zikretmez; tamamının bu kadar olduğu vehmini verir. Bazen de bir bölümün zikredilmediğine işaret etmek için “el-Hâdîs” der.⁷

Ebu'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Sıddîk el-Ğumarî; bu kitabını hazırlarken; yanında yararlanacağı kitapların bulunmadığını, vatanından uzak gurbette ve hapisteyken acele yazdığını; kitabın aslına uygun olması için hadisleri harf sıralamasına göre bablara ayırdığını; aslına uygun işaret ve remizleri kullandığını söylemektedir.⁸

2.1. Eserde Kullanılan Remiz ve Kısaltmalar⁹

Buharî	: (خ)	Taberanî Fil-Evsat	: (طس)
Muslim	: (م)	Taberani Fis-Sağîr	: (طص)
Sahihayn	: (ق)	Said b. Mansur, Sünen	: (ص)
Ebu Davud	: (د)	İbn Ebi Şeybe	: (ش)
Tirmizi	: (ت)	Abdurrezzak, el-Cami'	: (عب)

⁴ Kirbaşoğlu, M.Hayri, *Hadis Metodolojisi*, s.334.

⁵ el-Gumârî, *el-Muğîr*, 5,

⁶ A.g.e. 6.

⁷ Örnekler için: A.g.e. 6,49,50,65.

⁸ A.g.e. 7-8.

⁹ es-Suyûtî, *el-Câmi'us-Sağîr*, 5-6, (Beyrut 2004).

Nesai	:	(ن)	Ebi Ya'la, el-Musned	:	(ع)
İbn Mace	:	(ه)	Darakutnî	:	(قط)
Ebu Davud,			ed-Deylemî, Musnedu'l-		
Tirmizi, Nesai,	:	(٤)	Firdevs	:	(فر)
İbn Mace.					
Ebu Davud,			Ebî Nuaym, el-Hilye	:	(حل)
Tirmizi, Nesai.	:	(٣)			
el-Hatîb	:	(خط)	el-Beyhekî, Şuabu'l-İman	:	(هب)
el-Hakim	:	(ك)	el-Beyhakî, es-Sünen	:	(هق)
Buhari Fil-Edeb	:	(خد)	İbn A'diy, el-Kamil	:	(عد)
Buhari Fit-Tarîh	:	(خ)	el-'Ukaylî, ed-Du'afa	:	(عق)
İbn Hibban fi's-			Ahmed b. Hanbel El-		
Sahîh	:	(حب)	Musned	:	(حم)
Taberanî fi'l-			İbn Ahmed b.Hanbel fi'z-		
Kebîr	:	(طب)	Zevaid	:	(عم)

Bu eserde 453 hadis tenkid edilmiştir. Bunlar arasında 20'den¹⁰ fazlası es-Suyûtî'nin bizzat uydurma olarak kabul ettiği, buna rağmen el-Câmiu's-Sağîr adlı eserine aldığı hadislerdir.

Uydurma olarak zikredilen hadislerin kaynaklarına göre dağılımı şöyledir:

HADİSİN		HADİSİN	
KAYNAĞI	ADEDİ	KAYNAĞI	ADEDİ
(فر)	109	(حم)	2
(طب)	46	(خ)	1
(خط)	40	(ص)	1
(عد)	35	(ش)	1
(هب)	31	(تخ)	1
(ك)	22	(م)	0
(حل)	19	(ق)	0
(قط)	17	(د)	0
(عق)	13	(ن)	0

¹⁰ Örnekler için, A.g.e., 9,13,14,20,28,32,35,40,55,56,57,91,93,120,135.

(طس)	12	٤-	0
(هق)	8	٣-	0
(ه)	8	(خد)	0
(حب)	7	(عب)	0
(ع)	6	(عم)	0
(ت)	2	(طص)	0

Görüldüğü gibi uydurma hadisler, en çok ed-Deylemî'nin "Musned'ul Firdevs" adlı eserinde bulunmaktadır.

el-Ğumarî, kitabına es-Suyûfî'nin uydurma olduğunu kabul ettiği bir hadisle başlayıp; yine onun uydurma kabul ettiği bir hadisle bitirmektedir.

2.2.Yazarın Hadisleri Tenkidi

Hadisleri hem sened hem de metin yönünden tenkit eden müellif, bazı hadislerin sened, bazılarının metin, bazılarının da hem sened hem de metin yönünden batıl olduğunu ifade etmektedir. Bir yönden batıl olması uydurma olması için yeterli görülmüştür. Sahih hadis, gerek sened gerekse metin yönünden batıl olmayan hadistir. Bir hadisin sahih ve sabit olması için sağlam bir senet şarttır. Ne var ki senedi sağlam olan her hadis sahih ve sabittir denilemez. Çünkü yalancı ve uydurmacı raviler uydurdukları sözlere sahih hadis dedirtmek için sağlam senedler eklemişlerdir. Bu nedenle bir hadisin sıhhatini tespit için hem sened hem de metin yönünden iyi bir tenkide tabi tutmak şarttır. Bunun bilincinde olduğu anlaşılan el-Ğumarî'nin, uydurma hadislerin tespitinde hem sened hem de metin tenkidi yaptığı ileriki sayfalarda vereceğimiz örneklerden anlaşılacaktır.

el-Ğumarî, eserinde hadislerin metnini senetsiz olarak kaydetmekte, hadis metninin sonunda hadisi tahrir eden(yani eserine alan) müellifleri rumuzlar halinde göstermekte ve hadisin hangi sahabe tarafından rivayet edildiğini belirttikten sonra, ravi hakkındaki değerlendirmesini de yaparak, niçin uydurma olduğunu açıklamaktadır. Remizlerin hangi eserlere işaret ettiği açıklanmadığından, el-Câmi'us-Sağîr'in remiz ve kısaltmalarının karşılığını aşağıya almayı uygun gördük. Müellif hadis hakkındaki görüşüne "قلت" sözüyle başlamakta, sened zincirindeki uydurmacı, zayıf ve yalancı ravilere dikkat çekmektedir. Hadis hakkındaki hükmünü bizzat veya diğer büyük münekkitlerin kritiklerini kısaca vererek zikretmektedir. Bunlardan başka Hz. Peygamber'e izafe edilen bir takım haberlerin asıl sahiplerine de işaret ederek, kaillerinin sahâbî mi, tâbîî mi veya hukemadan biri mi olduğunu belirtmeye çalışmaktadır. Yine yazar bazı hadislerin uydurma olduğunu

belirttikten sonra niçin uydurulmuş olabileceği hakkında da fikrini vermektedir. Bazı hadislerin uydurma olduklarının metinlerinden çok açık bir şekilde anlaşıldığını; İmam es-Suyûtî'nin bu hadislere itibar etmesinin kendisini kusurlu kıldığını söylemektedir. Bu baptan olmak üzere tenkit ettiği bazı hadislerden sonra, es-Suyûtî'nin bunların uydurma olduğunu fark etmemiş olmasının hayret verici olduğunu da ifade etmektedir.¹¹

el-Ğumârî, es-Suyûtî'nin Beyhaki'ye güvendiğini, oysa Beyhaki'nin kitaplarında çokça uydurma hadisin bulunduğunu söylemekte¹² ve uydurma olarak zikrettiği bazı hadislerin es-Suyûtî tarafından uydurma kabul edilmemesinin sebebini, es-Suyûtî ve şeyhinin hadis konusundaki mütesahil olmaları olduğuna dikkat çekmektedir.¹³

el-Ğumârî, hadislerin uydurma olduğuna dair kanaatini aşağıda maddeler halinde belirttiğimiz gerekçelere dayanarak belirtmektedir.

- 1-Mavkuf veya maktu olup zayıf ravilerce merfu olarak Peygambere nisbet edilenler,
- 2-Bazı Sûfilere ait olduğu halde Hz. Peygamber'e isnad edilenler,
- 3-Yalan sözlerin peygambere isnad edilmesi,
- 4-Fukaha sözlerinin taklitçileri tarafından hadis diye rivayet edilmesi,
- 5-Senedi kopuk olanlar,
- 6-Sebeup belirtmeden “görüşüme göre bu hadis uydurmadır” dedikleri,
- 7-Metninden açıkça yalan olduğu anlaşıldığından senedi batıl sayılanlar,
- 8-Metni batıl olanlar,
- 9-Senedindeki ravilerden biri hakkında “görüşüme göre bu ravi hadis uydurucusudur” dedikleri,
- 10-Düşük ravilerin uydurmaları,
- 11-Hadis hafızlarının uydurma dedikleri hadisler,
- 12-Tabiîn sözü olup zayıf ravilerce peygambere nisbet edilenler,
- 13- Senedinde uydurucu ve zayıf ravilerin bulunduğu hadisler,
- 14-Peygamber bir tarafa, akıllı kişilerin dahi söyleyemeyeceği kadar basit sözler,
- 15-Müellifin uydurma olduğuna Buhari, İbn Adiy, İbnü'l-Cevzi ve Zehebi'den delil getirdikleri,
- 16-“Görüşüme göre bu peygamber sözü değildir” dedikleri,
- 17-“Yalan olduğu açıktır” dedikleri,
- 18-Acem kitaplarından alınıp, hadis diye uydurulanlar,

¹¹ Örn: 26,32,35,39,47.

¹² el-Ğumârî, a.g.e. 9, 64, 47.

¹³ el-Ğumârî, a.g.e. 10.

- 19-Tevrattan alınıp zayıf ravilerce peygambere isnad edilenler,
- 20-İsrailiyat olanlar,
- 21-Zındıklarca uydurulanlar,
- 22-Güzel sözlerden “merfû” hadis diye rivayet edilenler,
- 23-Rafizîlere karşı uydurulanlar,
- 24-Kıssacıların uydurdukları,
- 25-Fakih ve lugat âlimlerinin sözlerinden hadis diye uydurulanlar,
- 26-Muhaddislerin uydurma dedikleri,

el-Ğumarî, kitabına aldığı rivayetleri 1-Kur’an’a, 2-Sahih hadis ve sünnete, 3-Akl-ı selime, 4-Dinin gerçeklerine, 5-Tarihi ve ilmi gerçeklere, 6-Hz. Peygamber’in uygulamaları ve şahsiyetine arz etmek suretiyle metin tenkidine de tabi tutmuştur.

2.3.eL-Gumarî’ye Göre Uydurma Hadisleri Tanıma Yolları

Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk el-Ğumarî’ye göre bir hadisin mevzu olup olmadığı şu iki kaideden birisi ile anlaşılabilir:

1. Hadisin senedinde yalancı bir veya birden çok ravinin bulunması, aynı hadisi birden çok zayıf veya yalancı ravinin rivayet etmesi.

2. Hadisin metninde açık bir bozukluğun olması. Bu bozukluk şu şekillerde anlaşılır.

1-Metnin zayıf, gevşek ve basit lafızlardan oluşması,

2-Mealinin bilinen gerçeklere aykırı olması,

3-İnsan hislerine garip gelmesi.

Hadis uzmanları, kulakların işitmekten hoşlanmadığı, kalplerinin kabul etmediği hadiseler uydurma demişlerdir. Hadiste:

“Benden bir hadis duyduğunuzda kalpleriniz onu kabul ediyor, tüy ve ciltlerinize yumuşak geliyor ve onu size yakın görüyorsanız bu takdirde Ben o hadise sizden daha yakınım. Ama siz gene, benden nakledilen bir hadis duyarsanız ki, kalpleriniz onu inkâr eder, tüy ve cildiniz ondan nefret eder ve kendinizden uzak görürseniz, bilin ki ben o söze sizden en uzak olandan daha uzağım.” buyurulmuştur.

Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Ahmed’ten veya Ebû Useyd’ten rivayet etmiştir.¹⁴ Bu hadis; senedi açıkça sahih olan bazı hadislere uydurma hükmü vermek için onlara dayanaktır.

¹⁴ el-Gumarî, el-Muğîr, 136.

Ancak bu söylediğimiz durum, sadece hadislere hizmet ederek, onlarla içiçe kalarak, nebevi elfazın tadına ermiş, hadisin özü ve sırrı kanına ve etine o kadar mecz olmuş ki; ruhu artık sahih olan nebevi elfâzı kabul ediyor, işittiğinde ona yöneliyor, batıl olandan ise daha senedine bakmadan nefret ediyor hale gelmiş olanların yanında olur ve onlardan kabul edilir.

Söz ettiğimiz mananın tadına eremeyenlerin yanlışları buradan kaynaklanmaktadır. Onlar; sadece hadisin senedine bakarak batıl olan bazı hadislere sahih, sahih olan bazı hadislere de batıl hükmünü vermektedirler. Kendilerince ellerinde dayanacakları başka bir şey olmadığından mazur görürler. Oysa zikredilen hadis bunun hilafını emretmektedir. Hadisleri kabul ve reddetmek için dayanak; insan kalbinin bilip, kabul etmesine, kalbi açık, zihni keskin, iyi kavrayan, sünnet ruhuyla mecz olmuş muhaddislerin ruhunun yönelmesine bağlıdır. Bunların dışında hadislerle iç içe olmayan ve sözü edilen ilahi ferasete sahip olmamış, gerçek keşif ehli olarak tanınanlar dışında fakihlerin, vaizlerin, tasavvuf ehlinin veya bunlar gibilerin kalplerinin kabul veya inkârına bakılmaz.

4-Kur'an'a, Sahih Sünnete, Tarihi Gerçeklere Aykırı Olması

Kur'an'a, sahih sünnete, tarihi gerçeklere arz edildiğinde, içine vehim ve yanlış karıştığı için; anlamı batıl olan, hatta yalan olduğu açık olan, ancak; ravisi âdil kabul edildiğinden hafızların sahih kabul ettiği birçok hadis mevcuttur. Çünkü sadece adalet vasfı gerçekte kesinlik ifade etmez. Sahîhayndeki hadisler de böyledir. Çünkü içinde de batıl olduğu kesin olan hadisler vardır. Sahîhayndeki bütün hadislerin sahih olduğuna dair icmâ görüşüne aldanıp; batıl olan hadislere uydurma demekten çekinmemek gerekir. Çünkü Sahîhayndeki bütün hadislerin sahih olduğuna dair kabul edilen icmâ görüşü mâkul ve gerçekçi değildir. Ancak bu, Sahîhayndeki hadisler batıldır veya zayıftır veya diğer hadis musannefâtındaki rivayetler gibi batıl ve zayıf olanların çoğunlukta olduğu anlamına gelmez. Bu sadece, içlerinde senedleri Buhârî ve Muslim şartlarına göre sahih olsa da; gerçeklere uymadığı için sahih olmayan hadislerin de var olduğu anlamına gelir. Sahihaynde senedleri Buhârî ve Müslim'in şartları olarak zikredilen hususlara uymayan rivayetler de bulunmaktadır.

el-Ğumârî, bu değerlendirmeler yer vermesinin gerekçesi olarak da şunları söylemektedir: “Amacımız, müellifin (es-Suyûtî) az da olsa nasiplenmediği bu duruma dikkati çekmektir. Çünkü; senedinde yalancılar olduğu halde, metinleri bozuk, anlamları çürük, gerçeklere aykırı hadisleri zikretmektedir. Sahîhayndeki hadisler gibi zahiren senedleri sağlam olsaydı acaba nasıl olurdu? Oysa o yalancının rivayet etmekte yalnız

kaldığı hiçbir hadisi almadığını söylemiştir. Ama gördüğün gibi öyle değildir. Onun için söylediğine değil söylenene bak.”¹⁵

el-Gumarî; hadisleri okurken dikkatli olmayı, rivayetler hakkında iyi bir değerlendirme ve araştırma yapmadan, sahih olduğuna karar vermemeyi tavsiye ederken; es-Suyûtî’yi çok mütesehhil olması, uydurma kabul ettiği halde bazı hadisleri kitabına alması ve Rasulullah’a nispet edildiğinde açıkça uydurma ve yalan olduğu belli olan hadisleri kitabına alması sebebiyle sıkça eleştirmektedir.¹⁶

2.4. el-Gumarî’nin es-Suyûtî’ye Yaptığı Eleştiriler

2.4.1. es-Suyûtî’nin Uydurma Kabul Ettiği Hadisleri Kitabına Alması

es-Suyûtî kendi şartlarına aykırı, uydurma kabul ettiği bazı hadisleri kitabına alarak kendi kendisiyle çelişkiye düşmektedir. el-Gumârî bazı hadisleri tenkit ederken es-Suyûtî’yi bu yönüyle haklı olarak eleştirmektedir. Çünkü; es-Suyûtî; kitabının mukaddimesinde "Bu eseri, hadis uydurucuları ile yalancıların rivayet ettikleri uydurma hadislerden uzak tuttum" demek suretiyle içine uydurma hadis almadığını ve hadislerinin tamamının sağlam olduğunu iddia etmiştir.¹⁷ Bir taraftan da kendisinin uydurma dediği bir kısım hadisleri kitabına almıştır. Şarih el-Munavî de Feyz’ul Kadir’de (I.21) bu konu ile ilgili olarak es-Suyûtî’yi eleştirirken, bir yandan da hata yapmamının peygamberler dışındakiler için imkânsız olduğunu söylemek suretiyle onun bu tür hadisleri eserine hataen almış olabileceğini ima etmektedir. Bu sözler üzerine Ebû Ğûdde, “el-Camiu’s-Sağîr’de es-Suyûtî’nin kullandığı uydurma hadisler az değil, çoktur," demek zorunda kalmış ve zayıf hadisleri ise çok daha fazla kullandığını de sözlerine eklemiştir.¹⁸

es-Suyûtî, uydurma olduğunu belirttiği halde el-Camiu’s-Sağîr’a aldığı hadislerden bazıları şöyledir:

“Cennete son giren kişi “Cuheyne adındaki şahıstır. Cennet ehli: “Son haber Cuheyne’nin yanındadır”¹⁹ derler.”

Bu hadis, es-Suyûtî’nin zikrettiği ve şartlarına uymayan kitabındaki ilk hadisidir diyen el-Gumârî; es-Suyûtî’nin, bu hadise *el-Leâlî*’nin zeylinde mevzu dediğini buna rağmen bu hadisi kitabına aldığını, garip olan durumun ise; Hafız’ın, bir kitabında uydurma dediği bu hadisi "Fethu'l-Bari'nin mukaddimesinde zikretmesidir der.²⁰

15 el-Gumarî, el-Muğîr, 136-139.

16 el-Gumarî, a.g.e, 40,41,47,49,54,59,72,74,78,79,85,91,93,106,108,111,115,116,122,127.

17 Suyûtî’ye ait el-Câmi’us-Sağîr’in giriş bölümüne bakınız.

18 Kirbaçoğlu, M.Hayri, *Hadis Metodolojisi*, s.333.

19 Malik İbn Ömer’den (el-Hâtib), el-Gumarî, el-Muğîr 1.Hadis

20 el-Gumarî, el-Muğîr s.9, 1.Hadis Değerlendirmesi

“Her günahın başı dünya sevgisidir” bu Hz İsa’nın sözüdür. Huffaz ve Süyûtî’de bunu ifade etmişlerdir.²¹

“Allah (cc), belanın Mümin kuluna hâkim olmasını kabul etmez.”

Bu hadis de Süyûtî’nin bizzat *Mevzuat*’ının zeylinde uydurma dediği hadislerdendir. Hadis; uydurucu ve yalancı Kasım b. İbrahim el-Muletî’nin rivayetlerindedir.

“Âlimlere tabi olun. Çünkü onlar dünyanın lambaları, ahiretin ışıklarıdır.”

Bu da es-Suyûtî’nin bizzat *Mevzuat*’ının zeylinde uydurma dediği hadislerdendir.

“Kullardan Allah’a en sevimsiz olanı; giysisi amelinden daha hayırlı olandır. Giysisi nebiler giysisi, ameli ise zalimlerin ameli gibidir.”

İbnu’l-Cevzi ve ez-Zehebi bu hadise uydurma demiş, es-Suyûtî de bunu kabul etmiştir.

“Kişi Kur’an-ı hatmettiğinde 60 bin melek üzerine salat getirir.” Bu da es-Suyûtî’nin uydurma dediği hadislerdendir. Senedinde İbn Semân ile Ebu Sa’id el-‘Adevî gibi iki meşhur uydurmacı vardır.²²

Bunun peşinden gelen aynı konudaki hadis de es-Suyûtî’nin uydurma kabul edip; kitabına aldığı uydurmacı ve yalancı Ahmed b. Abdillah el-Cuveybarî’nin rivayeti olan bir hadistir. Kitapta bunlar gibi daha bir çok hadis vardır.²³ el-Gumârî’nin bu konudaki eleştirileri yerinde eleştirilerdir.

2.4.2. es-Suyûtî’nin el-Beyhakî’ye Güvenmesi:

el-Gumârî, es-Suyûtî, el-Beyhakî’nin “uydurma olduğunu bildiği hadisleri kitaplarına almaz” sözüne güvenerek yanıldığını, çünkü el-Beyhakî’nin kitaplarında çokça uydurma hadisin bulunduğunu, bazı değerlendirmelerinde dile getirmektedir.²⁴

“”Arap, araba denktir, mevalî mevalîye denktir....” el-Beyhakî’nin uydurma bildiği hiçbir hadisi eserine almadığını söylemesine rağmen bu uydurma hadisi sünenine alması ilginçtir. Bu sözün uydurma olduğunu hadis talebeleri dahi bilir. Denklik konusunda sahih bir hadis yoktur. Yine dokumacı’dan bahseden, yeren hiçbir sahih hadis yoktur. Dokumacılık sahabe asrından sonra bilinen bir meslektir.²⁵

İmam el-Beyhakî, İmam el-Haremeynî’yi “biriniz namaza kalktığında gözlerini kapatmasın” hadisini En-Nihaye’de delil getirdiği için eleştirmiştir. Buna rağmen es-

²¹ el-Gumârî, a.g.e, 55

²² el-Gumârî, a.g.e ²⁰⁻²¹.

²³ Örnekler için el-Muğîr, 28-29,32, 40,48,55,56,58,91,93,120,135.

²⁴ Bu değerlendirmeler için s. 9, 2. Hadis değerlendirmesi; s. 47.

²⁵ el-Gumârî, el-Muğîr, 96

Suyûtî bu hadisi sahih diye kitabına almıştır.²⁶ Bu örnekle Süyutî'nin Beyhaki'den de daha mütesahil olduğu anlaşılmaktadır.

2.4.3. es-Suyûtî ve Şeyhinin Mütesahil Olması:

Bazı hadislerin senedinde uydurucu raviler olduğu halde, onlara uydurmadır diyemeyen es-Suyûtî ve şeyhini mütesahil olmakla eleştiren el-Gumârî; bu tutumlarını doğru görmemektedir.²⁷

Bazı hadis metinlerinin çok basit sözlerden oluşturulduğu görülmektedir. Sözleri o kadar basit olan bu hadislerin peygamber sözü olduğunu; hadis ilminin kokusunu dahi almamış kimseler düşünebilir. Bunların uydurma olduğu hemen anlaşıldığından hadis ilmini biraz bilen bunların uydurma olduğunu fark etmemesi düşünülemez. Böyle açıkça uydurma olduğu belli olan hadisleri kitabına almasından dolayı es-Suyûtî eleştirilmektedir.

"Dinin afeti üçtür: Fâcir bilgin, zalim hükümdar ve cahil müçtehit"

Bu hadisin isnadında yalancı ve uydurucu Nehşel b. Sa'îd olduğu halde; mütesahhil olduğu için es-Suyûtî bu hadise uydurma diyememiştir.

2.4.4. Açıkça uydurma oldukları belli olan bazı sözleri sahih hadis diye kitabına alması:

Bazı hadis metinlerinin uydurma olduğu, yeni talebelerin dahi fark edebileceği kadar açık olduğunu, hiçbir alimin sahih olduğuna inanarak bunları irad edemeyeceğini, ederse bu onun hadis kokusu dahi almadığına işaret edeceğini söyleyen el-Gumârî, bu babtan olmak üzere şu örneklere yer vermektedir.

"Kıyamet günü ağıtçılar iki safaya ayrılır. Bir saf sağda bir saf solda köpeklerin havlaması gibi ateş ehli üzerine ağıtlar yakacaklardır." bu uydurma ile kıssacılar meclislerini dağılmaktan korumuşlardır.²⁸

"Cennet doğudadır." es-Suyûtî'nin böyle gülünç sözleri zikretmemesi gerekirdi.²⁹

"Güzel ahlak, sadece adetli kadının çocuğu, ya da zina eden kadının çocuğundan çıkar." Bu söz, bırakın peygamberi fazilet ehlinin sözü dahi olamaz. Müellif bu ve bunun gibi yakışsız sözleri yazarken ve peygambere isnad ederken bilmiyorum akli nerdeydi?³⁰

26 el-Gumârî, a.g.e, 23

27 el-Gumârî, a.g.e, 10

28 el-Gumârî, el-Muğîr, 46

29 el-Gumârî, a.g.e, 54

30 el-Gumârî, a.g.e,⁵⁹

“Cennete girdiğimde ehlinin çoğunun Yemenliler olduğunu, Yemenlilerden de çoğunluğunun “mezhic”liler olduğunu gördüm.” el-Munavî, bu uydurma hadisi şerh ederken isnadında yalancı bir ravinin olduğunu belirtmiştir.³¹ Bu yalancı ravinin Muhammed b. İbrahim el-Ka’arşî olduğu ve bu sözü onun uydurduğu ifade edilmiştir.³² Bu sözün de uydurma olduğu aslında açıktır. Çünkü; Cennet ehlinin sayısını ancak Allah (cc) bilir. Nasıl olur da Cennet ehlinin çoğunluğu Yemen gibi ufak bir bölgeden, hele hele bir kabileden ibaret olabilir. Bunu irad edene ve bu söze ilgi gösterene hayret doğrusu...

“Kardeşini evinde ziyaret edip, yiyeceğinden yiyenin ecri, yedirenin ecrinden daha büyüktür.” İbnu’l Cevzî ve Zehebî bunun batıl bir söz olduğunu söylemişlerdir. Yine tekrar ediyorum ki; müellif hadis münekkidi olsaydı böyle batıl sözleri irad etmekten haya ederdi.³³

el-Gumarî, “Nushatu Sem’an” denilen nüshadaki tüm hadislerin uydurma olduğunu, bunu muhaddislerin bildiğini, es-Suyûtî’nin bunu bilmemesinin mümkün olmadığını buna rağmen neden bu nüshadaki hadisleri eserine aldığını anlayamadığını söyledikten sonra şu hadise dikkatleri çekmektedir:

“(Abdest alırken) yıkamaların üçer üçer olması, baş meshinin ise bir defa olması vaciptir.” es-Suyûtî, açıkça uydurma olduğu belli olan bu sözün sabit olduğuna inanarak sanki hadis kokusunu almamış görünümü vermiştir.³⁴

el-Gumarî es-Suyûtî’nin bazen gaflete düştüğünü ve bu gafil haliyle bazı uydurma sözleri hadis diye eserine aldığını da söylemektedir. Aşağıdaki hadis buna örnek olarak verilmiştir.

“Atlarda, onların idrarlarında ve gübrelerinde bir avuç cennet kokusu vardır.” Bu sözü hadis diye uyduranı lanetleyen el-Gumârî sonra şöyle demektedir: Bunu ancak iki kişiden biri uydurur: İslam’ı ve onu getiren Peygamberi ayıplamak isteyen bir zındık ya da ne dediğini bilmeyen gafil ve ahmak bir kişi. Bunun gibi batıl sözleri sünnet kitaplarında irad edenleri, içlerinde barındıranları Allah zimmetine almasın. Çünkü onlar şeriati yıkmaya, ona halel getirmeye yardımcı olmaktadırlar. Oysa Peygamber (sas) sahih bir hadisinde “her kim yalan gördüğü bir hadisi bana isnad ederse, yalancılardan birisi de odur” buyurmuştur. es-Suyûtî, bu derece gaflete nasıl düşer.”

³¹ el-Munavî, et-Teysîr,

³² el-Gumarî, a.g.e.⁶¹

³³ el-Gumarî, a.g.e.⁷²

³⁴ el-Gumârî, a.g.e, 91

“Kur’an bir milyon yirmi yedi bin harftir. Her kim sevabını Allah’tan umarak sabırla bunları okursa, her harf için kendisine bir hûri vardır.” Bu söz kendi nefsinde batıldır. Çünkü, Kur’an’ın harfleri bu sayının üçte birinden bile azdır. es-Suyûtî her halde “el-İ’tkân fi û’lûmi’l-Kur’an” adlı kitabındaki harf sayısını nakletmiştir. Hayret doğrusu. es-Suyûtî, bunun batıl olduğunu rivayet yoluyla fark etmedi diyelim; bu yönüyle batıl olduğunu nasıl fark etmedi.³⁵

“İçinde imam ve müezzîn bulunan her camide i’tikaf sahihtir.” Bu sözün kendisi açık bir dille “yalan” olduğunu haykırmaktadır. Müellif hadis tenkidinde başarısızdır. Çünkü, bu söz fakihlerin sözüdür. Nebevî sözlerle ilişkisi yoktur.³⁶

Yukarıda verilen örnekler gibi uydurma olduğu az bir tenkit ile belli olan daha birçok hadis örneğini el-Muğîr’de bulmak mümkündür.³⁷ Bu da Süyûtî’nin hadis metinlerini yeterince tenkit ve değerlendirmeye tabi tutmadığını, senedi olan birçok sözü hadis diye eserine aldığını göstermektedir. Hâlbuki sadece senedin sağlamlığının bir hadisin sıhhati için yeterli olmadığı açıktır. “Uydurmacılar çaldıkları sözlere sağlam senedler ekleyerek hadis diye sunarlar.” Bunların uydurma olduğunu tespit etmek için metin tenkidinin yeterince yapılması gerektiği; yapılmadığında böyle gülünç birçok sözün hadis diye sünnet kitaplarımızda kalmaya devam edeceği açıktır.

2.4.5. Bazı Uydurma Hadislerden Sadece Bir Kısmını Kitabına Alması

el-Gumarî, es-Suyûtî’yi bazı uydurma hadislerin sadece bir kısmını zikredip uydurma olduğunu açığa vuran kısmını ise zikretmemek suretiyle hadisin sahih olduğu şeklinde bir kanaatin oluşmasına sebebiyet vermesi sebebiyle de eleştirmektedir.

Böyle hadislerin de eserde çok olduğunu söyleyebiliriz.³⁸

“Gam ve sıkıntıları sadakalarla karşılayın ki; Allah sıkıntınızı gidersin, düşmanınıza karşı size yardım etsin.” Bu rivayetin devamının “zorluklarda ayaklarınızı sabit kılsın” şeklinde olduğunu, es-Suyûtî’nin bunu hazfettiğini ve bunun rivayetiyle teferrüd etmiş bir yalancıya ait olduğunu, dolayısıyla da uydurma olduğunu söylemektedir.³⁹

2.4.6. Uydurma Ravilerin Teferrüd Ettiği Hadisleri Eserine Alması

35 el-Gumârî, a.g.e, 106.

36 el-Gumârî, a.g.e, 108, 111.

37 el-Gumârî, a.g.e, 49,52,74,75,79,85,115,122.

38 el-Gumârî, a.g.e, 49,50,65,66,71,121.

39 el-Gumârî, a.g.e, 48.

Süyütî, eserinin mukaddimesinde eserini, uydurma ravilerin teferrüd ettiği hadislerden koruduğunu söylediği halde böyle rivayetleri eserine aldığı görülmektedir. Bu da kendisine yapılan eleştirilerin haklılığını arttırmaktadır.

el-Gumarî, bazı hadisleri değerlendirirken bu konuya özellikle vurgu yapar.⁴⁰

2.4.7. Uydurma Olduğunda İttifak Edilmiş Olan Hadisleri Eserine Alması

“Gece çok namaz kılanın, gündüz yüzü güzelleşir.” Hafızların uydurma olduğunda ittifak ettiği bu hadisi es-Suyûtî eserine nasıl almıştır.⁴¹

2.5. el-MÛNAVÎ’Yİ ELEŞTİRMESİ

el-Gumârî, el-Munavî’nin sahih dediği bazı hadisleri de tenkid ederek, uydurma olduklarına hükmeder. Örneğin;

“Evlerinizden geceleri çıktığımızda, kapılarını kapatın.” Hadisinin senedini Suyûtî hasen görürken, El-Munavi bu hadisin senedini sahih kabul eder. El-Gumârî ikisinin hilafına hadisin münker olduğunu, ancak; senedindeki zayıf ravileri hatırlayamadığını söyler.⁴²

“Kurbanlıklarınızı semizlerden seçiniz. Çünkü onlar sırat köprüsü üzerinde binekleriniz olacaktır” hadisini tenkid ederken vehimlerin ve yanlışların kaynağı olarak gördüğü el-Munaviye ağır eleştirilerde bulunur:

“el-Munavî, bu hadisin açıklamasında şöyle der: kurbanı kesen ona biner ve onunla sıratı geçerek cennete varır. Kurbanlık zikredildiği şekilde olursa sırat köprüsünden hızlı, normal veya ağır geçer.” Bu sözlerin çirkinliğine, bu aklın zayıflığına bak, bir de hadis hakkında “ittifakla zayıftır” demiştir. Hadisi mecaza yorumlamak yerine, zahirine göre anlam vermiş, kurbanlığın sırat köprüsü üzerindeki güç ve kuvvetini semin ve yağlı olmasına bağlamıştır. Eğer Müslümanlığına olan güvenimiz olmazsa, bu sözlerinden dolayı onu zındıklıkla, dinle alay etmekle itham edecektik. Onun bu sözleri; hakkında uyuşturucu aldığı iddia edenlerin iddiasını güçlendirmektedir.”⁴³

2.6. İBNU’L-CEVZÎ’Yİ ELEŞTİRMESİ:

el-Gumarî, İbnu’l Cevzî’yi kendi şartlarına bazen uymadığı gerekçesiyle eleştirmiştir.

“Yeryüzü, riya için yün elbise giyenler aleyhine Allah’a (cc) yalvarır.” el-Gumârî, bu hadisin senedinde zayıf ve metrûk ravilerin bulunduğunu, İbnu’l Cevzî’nin bundan daha

40 el-Gumârî a.g.e, 78, 116

41 el-Gumârî a.g.e, 127

42 el-Gumârî a.g.e,²¹

43 el-Gumârî a.g.e, 28

sağlam senedi olan hadisleri uydurma kabul ettiği halde buna uydurma demediğini ifade ederek çelişmesine işaret etmektedir.⁴⁴

2.7. METİN TENKİDİ

2.7.1. Bazı Basit Sözlerin Peygambere İsnad Edilmesi

el-Gumârî, Peygamberlere isnad edilemeyecek derecede basit olan sözlerin uydurma olduğunu belirttikten sonra örnek olarak şu rivayetlere yer vermektedir:

“Âdemoğlu, Rabbine itaat et ki; sana akıllı densin. Ona isyan etme ki; sana cahil denmesin.” Bu, peygamber sözü olamaz.

“Yemekte ayakkabılarımızı çıkarın. Çünkü bu güzel bir sünnettir.” Bu, peygamber sözü olamaz.

“Kıyamet günü olduğunda bir münadi,

— bu ümmetten hiç kimse Ebu Bekir ve Ömer’den önce kitabını kaldırmamın diye nida eder.” Ben derim ki; böyle şeyleri uyduran, rivayet eden, insanlara nakledip, batıl olduğunu hemen fark edemeyenlerin akıllarına hayret. Kıyamet günü Allah’ın izni dışında hiçbir tasarruf olmadığından böyle münadilere ihtiyaç yoktur. İlerleme, gerileme Allah’ın emriyledir. Kimin ameli onu öne alırsa, o öndedir. Orda kim böyle bir ilan ve duyuruya cesaret edebilir?⁴⁵

“Şu üç şeyi koruyan kişi gerçek velidir. Kaybeden de gerçek düşmandır. Namaz, oruç ve cenabet.” Ben derim ki bu peygamber elfazından olamaz.⁴⁶

Bazı uydurma hadisleri tenkit ederken “bu sözü duymak dahi uydurma ve yalan olduğunu bilmeye kâfi gelir” diyerek durumun son derece açık olduğuna dikkat çekmektedir.⁴⁷

2.7.2. Kelamî İhtilaflar ve Mezhep Taassubu Nedeniyle Uydurulmuş Hadisler

el-Gumârî, kelimî ihtilafların ve mezhep taassubunun da hadis uydurmaya sebep olduğu gerçeğinden hareketle; bazı hadislerin metinlerini bu kapsamda değerlendirerek uydurma kabul etmiştir.⁴⁸

Uydurma olarak kabul edilen “Ümmetimin ihtilafı rahmettir,”⁴⁹ hadisi buna güzel bir örnektir.

44 el-Gumârî a.g.e, 37.

45 el-Gumârî, a.g.e, 23-24.

46 el-Gumârî a.g.e, 51.

47 el-Gumârî a.g.e, 100; Diğer örnekler için, a.g.e., 46,47,53,59,61,63,70,75,83,92,109.

48 el-Gumârî a.g.e, 12, Hadis:2.

49 el-Gumârî a.g.e, 16.

“Dirhem kadar akan kandan dolayı abdest almak gerekir.” el-U’kaylî’nin buna batıl dediğini belirttikten sonra, bunun imamlarına yardım için; taklitçilerinin uydurması olduğunu, hadis elfazına benzemediğini, daha çok fakihlerin sözüne benzediğini ifade etmiştir.⁵⁰

“Zimmî’nin diyeti ile Müslüman’ın diyeti aynıdır.” Bu sözü, Ebû Hanife’yi taklit edenler uydurmuştur⁵¹.

“Size Şam’a yerleşmeyi tavsiye ederim....” diye başlayıp devam eden söz, Hz. Ali ile savaşmak için insanları etrafında toplamak amacıyla Muaviye’nin emriyle yardımcıları tarafından uydurulmuştur.⁵²

“Kaderiye yetmiş peygamber lisaniyla lanetlenmiştir.” Senedinde yalancı ravi vardır. Bunu uyduran şu uydurma hadisi uydurana uymuştur “Mercimek yetmiş bin peygamber lisaniyla kutsanmıştır. Sonuncusu İsa (a.s.)’dır.” Yalancılar birbirinden çalarlar.⁵³

2.7.3. İslam Düşmanlarının Uydurmaları

Bazı uydurma hadisler de İslam düşmanları tarafından uydurulmuştur. Amaçları İslam’a gülünç şeyler sokmak, kafaları karıştırmak ve dinin bozmaktır.

Örnekler:

“Kurbanlıklarınızı semizlerden seçiniz. Çünkü onlar sırat köprüsü üzerinde binekleriniz olacaktır.”

Bu hadisin metin tenkidini yapan el-Gumarî şöyle bir sonuca varır. Farz edelim ki; Müslümanlar Sırat köprüsünde kestikleri kurbanlıklara binsinler, o zaman sırat köprüsü üzerinde taşlar adedince kurbanlıklar olur. Çünkü; her Müslüman ömrü boyunca en az 50-60 tane kurbanlık keser. Sonra kurbanlıklar Müslümanların bineği olsa, her Müslüman’ın birçok kurbanlığa binmesi gerekir. Heva ve hevesinden konuşmayan birisinin (s.a.v.) böyle bir şey konuşması akla sığar mı?⁵⁴ Kurban konusunda varid olmuş sahih hadis azdır.

2.7.4. ACEMLERİN UYDURMALARI:

Örnekler:

“Biriniz besmeleyi yazdığında er-Rahman kelimesini uzatsın”⁵⁵

“Besmeleyi yazdığında sin harfini açık yaz.” Araplar zaten sin harfini açık yazardı. Sin harfini açık yazmayanlar, Türk ve diğer yabancı kitapların yazarları olmuştur.⁵⁶

50 el-Gumârî a.g.e, 48-49

51 el-Gumârî a.g.e, 63,

52 el-Gumârî a.g.e, 93-94

53 el-Gumârî a.g.e, 115 32,57,85.

54 el-Gumârî a.g.e, 27

55 el-Gumârî a.g.e, 24

Yazarken kalemi kulak arkasına koymayı emir ve tavsiye eden hadisler de acemlerin uydurmalarıdır. Çünkü; kalemi kulak arkasına koymak onların adetlerindedir.⁵⁷

2.7.5. Tevrat ve Diğer Kitaplardan Alıntılar(İsrailiyat)

Ka'bu'l-Ahbar gibi muhtediler tarafından ehli kitabın kitaplarından alınan bazı sözler zayıf ravilerce isnad zincirleri eklenerek hadis diye peygambere isnad edilmiştir.⁵⁸ Muhammed b. Ka'b ve Muhammed b. İshak adlı iki kişi Yahudilerin kitaplarından naklederek hadis uydurmuşlardır.⁵⁹

2.7.6. Hekim Ve Bilginlerin Sözleri

Bazı hekim ve bilginlere ait sözler de zayıf ravilerce peygambere isnad edilmiştir.

“Evden önce komşuyu, yoldan önce de yoldaşı araştırm”⁶⁰ sözünde olduğu gibi.

2.7.7. Rafizilere Karşı Uydurulanlar

Hadis diye uydurulan bazı sözler de Rafizîlerin aleyhinde söylenen sözlerdir.

“Ümmetimin en kötöleri, ahabım aleyhinde konuşmakta en cesaretli olandır.” Bu söz, Rafizîlere reddiye olup; hadis diye uydurulmuştur. Kur'an ve sahih sünnette bunlardan müstağni kılacak çokça malzeme vardır.⁶¹

2.7.8. Tevekkül Ve İslam İnancına Muhalif Sözler

Hadis diye uydurulan bazı sözlerin gerek tevekküle gerekse İslam inancına ters olduğu görülmektedir.

“Mısır üzerinize feth olunacaktır.... Onu mesken edinmeyin. Çünkü oraya ömrü kısa olanlar akın edecektir.” Peygamber (sav) gerek tevekküle gerekse İslam itikadına muhalif böyle batıl bir söz söylememiştir.⁶²

2.7.9. Fukaha, Luğat Ehli ile Hadis Şarihlerine Ait Sözler

Gerek Fukaha ve luğat ehli, gerekse hadis şarihlerine ait sözlerin de Peygambere isnad edildiği görülmektedir.

“Ramazan ayına Ramazan denmesinin sebebi, günahları kavurup yakmasıdır.” Bu söz batıl olup; fukaha ve luğat ehlinin kalamından çalınmıştır. Peygamber (sav) sünnetini bilenler bilir ki, O böyle sözler söylemez.⁶³

56 el-Gumârî a.g.e, 24.

57 el-Gumârî a.g.e, 24.

58 el-Gumârî a.g.e 26

59 el-Gumârî a.g.e, 34, H:1, 64,93, 67.

60 el-Gumârî a.g.e, 34

61 el-Gumârî a.g.e, 38

62 el-Gumârî a.g.e, 39

63 el-Gumârî, a.g.e, 40,

“Dirhem kadar kan yıkanır ve namaz iade edilir.” Hanefilerin kitaplarından taklitçileri tarafından mezheplerine yardım için uydurulmuştur.⁶⁴ İbnu'l-Cevzî de uydurma olduğuna hükmetmiştir.⁶⁵

“Sehiv secdesi selamdan sonradır. Bir teşehhüt ve bir selam iledir.” Hanefilerin uydurmasıdır.⁶⁶

“Gülmek namazı bozar, abdesti ise bozmaz” bunu uyduran “Ebu Hanife görüşü dışında” demeyi unutmuş olsa gerek. Çünkü bu Ebu Hanife'ye reddiye için uydurulmuştur.⁶⁷

“Her kim namazda gülerse namazını ve abdestini iade etsin.” Bu söz de Hanefilerin uydurmasıdır.⁶⁸

2.7.10. Zencileri Yeren Sözler

“Zenci yalnız karnı ve şehveti için yaşar.” Allah bunu uydurmanı kahretsin diyen el-Gumarî, daha sonra şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Allah Rasulü, insanların en güzeli, ahlakça en şereflişidir. O hiçbir ırkı incitecek sözleri sarf etmez. Ayrıca bugün görüyoruz ki; sudanlılardan beyaz tenlilerden çok daha şerefeli insanlar vardır. Bunun için hafızlar buna uydurma demişlerdir. Buna rağmen sabit olduğunu sanarak es-uyûtî, bunu da kitabına almıştır.⁶⁹

2.7.11. Kussas ve Sûfilere Ait Sözlerin Peygambere İsnad Edilmesi

Bazı tasavvuf ehlinin sözleri hadis olarak peygambere isnad edilmiştir.

“İki şehvetten uzak durun: yün ve ipek.” Bu, tasavvuf ehlinin sözüdür. Peygamber sözü olamaz.⁷⁰

“Kişinin fücuru tamamlandığında gözlerinin maliki olur. Dilediği zaman ağlar.” Bu aslında Sufyan es-Sevri'nin sözüdür. Zayıf ravilerce peygambere isnad edilmiştir.

“Dünyada havf ve reca beraber kimde bulunursa o ateş kokusu duymaz, kimden de ayrılırsa o cennet kokusu duymaz.” Bu kussas ve mutasavvıfların sözüdür. Peygamber sözü değildir.⁷¹

Kussasın sözleri de hadis diye uydurulmuştur. Akıllı olanlar bunları sahih hadislerden hemen ayırt eder.⁷²

64el-Gumârî, a.g.e, 63,

65 Feyzu'l-Kadîr, 3/726

66 el-Gumârî a.g.e, 76, Bkz. el-Muğîr, 78.

67 el-Gumârî, a.g.e, 88

68 el-Gumârî, a.g.e, 126

69 el-Gumârî el-Muğîr 39, 62, 73.

70 el-Gumârî a.g.e 16,

71 el-Gumârî a.g.e, 33,

“Şaban denmesinin sebebi; oruçlu için o kadar çok hayır birikir ki; ta ki cennete girer.” Bu kıssacıların uydurmasıdır.⁷³

“Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah (cc) ehline ise dünya ve ahiretin ikisi de haramdır.” Bu söz, sûfilere aittir. Müellifin bunda şüphe ettiğini sanmıyorum.⁷⁴ el-Munavî, senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.⁷⁵

“Camide gülmek kabirde karanlık olur” kıssacıların sözüdür. Alimlerin bildiği üzere Rasûlullah mescitte oturur, ashap etrafında toplanır, kendi aralarında bazen gülerler, Rasûlullah da bazen onlarla gülerdi.⁷⁶

2.7.12. Cumanın kaç kişi ile kılınacağına dair tüm hadisler uydurmadır

“Elli erkek olunca, Cuma üzerlerine farzdır. Ellinin altındakilere Cuma farz değildir.” Bu, açık bir yalandır.⁷⁷

2.7.13. Akılla ilgili hadisler yalandır

“Kişinin dini aklıdır. Akıllı olamayanın dini de yoktur.”⁷⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, akılla ilgili tüm hadislerin uydurma olduğunu söylemiştir⁷⁹. el-Gumarî de bu sözün uydurma olduğuna hükmetmiştir.

2.7.14. Batıl ve Uydurma Olduğu Açık Olan Rivayetler

Bazı uydurma hadislerin elfazına bakıldığında uydurma olduğu, peygamber sözü olamayacağı, basitliğinden, saçmalıklar içermesinden, Kur'an'a, Sahih sünnete, tarihi gerçeklere, peygamberin hayat ve davranışları ile ahlakına, ilmi gerçeklere uymadığından açıkça anlaşılır.

Yukarıda gerek el-Gumarî'nin es-Suyûtî'ye eleştirileri başlığı altında verdiğimiz örnekler, gerekse metin tenkidi altında verdiğimiz örnekler ve diğerleri buna örnektir.

“Deniz sahilinde Allah yolunda bir gece nöbet tutmak, kişinin ailesi arasında bin sene oruç tutması ve gece namazı kılmasından daha faziletlidir. Yıl üçyüz gündür. Her gün bin sene gibidir.” Bunun batıl olduğu açıktır. ez-Zehebî de bu hadis için, yalandır, demiştir.⁸⁰

72 el-Gumarî, a.g.e, 39

73 el-Gumarî, a.g.e, 40

74 el-Gumarî, a.g.e, 64

75 el-Munavî, et-Teyisr, 2/22

76 el-Gumarî a.g.e, 46, 88

77 el-Gumarî, a.g.e, 54, 93

78 el-Gumarî, a.g.e, 63

79 İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menârü'l-Munif, s.66.

80 el-Gumarî, a.g.e, 56

Herise(keşkek)⁸¹ Hadislerinin tamamı uydurmadır. Allah (cc) dilerse Rasulüne ve istediği kullarına herise yedirmeden, Cebrail'e veya gökten indirmeye gerek olmadan güç verebilir. Dolayısıyla bu garip hadisi ve daha gariplerini zikreden es-Suyûtî açıkça batıl olan böyle hadislerle kusurlu görülmektedir.

“Cebrail bana Cennetten bir kap getirdi. Ben de ondan yedim. Böylece bana kırk erkeğin gücü verildi.”⁸²

“Ali’yi zikretmek ibadettir.” Bunu Hz. Aişe’nin rivayet ettiği söylenmiştir. Eğer Hz. Aişe bunu rivayet etseydi Hz. Ali ile savaştı. ⁸³

“İşaret parmağını ağrıyan dişinin üzerine koy ve Yasin suresinin son ayetlerini oku.” Böyle bir şey olmamış ve Peygamber (as) böyle bir şey söylememiştir. ⁸⁴

2.7.15. Ashab Hakkındaki Bazı Hadisler

el-Gumarî, “ashabı gökteki yıldızlara benzeten ve bu manadaki” hadislerin tamamının, uydurma olduğuna hüküm veren İbn Hibban, U’kaylî, İbnu’l-Cevzî, Zehebî ve diğerlerine muvafakat etmektedir. ⁸⁵

2.7.16. İbadetlerin Fazileti Hakkındaki Bazı Hadisler

“Recep ayının ilk gününün orucu, üç senenin günahlarına kefarettir. İkinci günün iki seneye, üçüncü günün bir seneye, sonraki her gün bir aya kefarettir,” şeklindeki hadis uydurmadır. Recep ayının fazileti hakkında hiçbir sahih hadis varid olmamıştır.

“Sarıkla kılınan farz veya sünnet bir namaz sarıksız kılınan yirmi beş namaza denktir. Sarıkla kılınan bir Cuma namazı sarıksız kılınan yetmiş Cumaya denktir.” Muhaddisler, buna uydurma demişlerdir. ⁸⁶

2.7.17. İlimin Fazileti ve Alimin Üstünlüğüne Dair Bazı Hadisler

el-Gumarî, ilmin, alimin ve ilim talep etmenin faziletine dair bir çok hadisin kendi içtihadî görüşüne göre uydurma olduğuna hüküm vererek eserine almıştır.

“Tuba alimler içindir, Tuba abidler içindir. Veyl çarşısı ehli içindir.” Açık bir uydurmadır. ⁸⁷

81 el-Gumârî, a.g.e, 12-13, 111; Ayrıntılı Bilgi için bkz : Muhammed b. Nasirud-Din ed-Dimeşki'nin “Rafû'd-Desise bi-vad'i Hadisi'l-Herise”

82 el-Gumârî, a.g.e, 12.

83 el-Gumârî, a.g.e, 66.

84 el-Gumârî, a.g.e, 87,95.

85 el-Gumârî, a.g.e,75

86 el-Gumârî el-Muğîr, 84

87 el-Gumârî el-Muğîr, 90

“Kendisinden menfaat görülen bir âlim, bin âbidten daha hayırlıdır.” Bu söz, yalandır. Senedinde uydurma ravi vardır. Âlimin abide üstünlüğü hakkında birçok uydurma hadis eserde geçmektedir.

İbnu'l Arabî “**es-Sirac**” adlı eserinde âlimin abide üstünlüğü hakkında hiçbir sahih hadisin bulunmadığını söylemiştir.⁸⁸

2.7.18. Halifelerin Faziletine Dair Bazı Hadisler

Gerek halifeler gerekse sahabiler hakkında bazı sözler hadis diye uydurulmuştur. Rasûlullah'ın vefatından sonra ortaya çıkan farklı fikirler, ihtilaflar, siyasi görüşler ile gruplaşmalar böyle bir şeye sebep olmuştur. “Hz. Osman taraftarları onu öven hadisler, Muhalifleri de Hz. Ebu Bekir'i öven hadisler uydurmuşlardır.”⁸⁹

“Osman b. A'ffan dünya ve ahiret velisidir.” İbnu'l-Cevzî buna uydurma demiştir.

“Osman hayattadır ve melekler ondan hayâ etmektedir.” Darakutnî buna batıl demiştir.⁹⁰

“Ali aslımdır, Cafer dalımdır.” Senedinde tanınmayanlar vardır. Sözleri bozuk, anlaşılmaz ve akla aykırıdır.⁹¹

“Abbas vasim ve varisimdir.” Benî Abbas taraftarları uydurulmuştur. Gerçeğe aykırıdır.⁹²

“Cebrail bana dedi ki; İslam Ömer'in ölümüne ağlayacak.” Senedinde yalancı ravi vardır.⁹³

2.7.19. Surelerin Fazileti Hakkındaki Bazı Hadisler

Bazı surelerin faziletine dair hadisler uydurulmuştur.

“Kur'an'dan hiçbir şeyin kafi gelmediğine Fatiha suresi kafi gelir. Fatiha Suresi mizanın bir kefesine Kur'an diğer kefesine konulursa Fatiha Suresi Kur'an'a yedi defa üstün gelir.” Bu söz uydurmadır.⁹⁴

“Her kim Vâki'a suresini her gece okursa ebediyyen fakirliğe düşer kalmaz.”⁹⁵

“Kim İhlas suresini ikiyüz defa okursa, ikiyüz yıllık günahları bağışlanır.”⁹⁶

2.7.20. Lafızları Bozuk ve Çirkin Olan Sözler

88 el-Gumârî, a.g.e, 100-101
89 el-Gumârî a.g.e, 116
90 el-Gumârî a.g.e, 92
91 el-Gumârî a.g.e, 94
92 el-Gumârî a.g.e, 96
93 el-Gumârî a.g.e, 104
94 el-Gumârî a.g.e, 100
95 el-Gumârî a.g.e, 126-127
96 el-Gumârî a.g.e, 127

Bazı hadis diye uydurulan sözlerin hadis olmadığı elfazının bozuk ve anlamının çirkin olmasından anlaşılmaktadır.

“Fakirlik emanettir. Kim gizlerse gizlemesi ibadet olur. Kim açığa vurursa, o Müslüman kardeşlerine onu takmış olur.” Bu söz batıldır. Elfazı ve manası bozuktur⁹⁷.

2.8. İSNAD TENKİDİ:

İsnad tenkidini yaparken ravileri değerlendiren el-Gumarî, zayıf ve uydurma kabul ettiği ravilerden birinin senedde bulunması halinde hadisin uydurma olduğuna hükmetmektedir.

2.8.1. Senedde Zayıf, Yalancı, Meçhul, Uydurmacı veya Uydurmacılıkla İtham Edilmiş Ravilerin Olması:

el-Gumârî, bazı hadislerin isnadındaki ravileri değerlendirerek zayıf, uydurucu, yalancı, yalanla itham edilmiş veya munker gördüğü ravileri açıkladıktan sonra hadisin uydurma olduğuna karar vermektedir. Bazen de “senedinde zayıf ravilerin olduğu bellidir” der, ama isimlerini vermez.⁹⁸ Aşağıda bu uygulamasına örnekler verilmiştir.

“Fakirlerle oturmak tevazudandır ve en faziletli cihattır.” Senedinde yalancı ravi vardır.⁹⁹

“Kabak beyni geliştirir, aklı arttırır.” İsnadında yalancı ravi vardır o uydurmuştur.¹⁰⁰

“Kıyamet günü Allah’a en uzak hâkim, emredilene muhalefet edendir.” Bu hadisin senedinde hadis uydurma ile itham edilen Amr b. Bekr es-Seksekî bulunmaktadır.

“Sarımsak, soğan ve pırasa (kokusu) şeytanın esansındandır.” Senedinde meçhul bir ravi vardır ki; o bunu uydurmuştur.¹⁰¹

“Ebu Bekir bendendir, Ben ondanım. Ebu Bekir benim dünya ve ahiret kardeşimdir.” Bu hadis, yalancı olan Abdurrahman b. Amr b. Cebele’nin rivayetidir. Uydurma amacı sahîh olarak gelen Hz. Peygamberin Hz. Ali’ye olan kardeşliğine muhalefet etmektir.

“Yalana yeltensen de, insanların arasını bul.” Senedinde yalancı ravi vardır. Sahîh olanı ise şöyledir: “Hayır söyleyen veya hayır elde edip; iki kişinin arasını bulan yalancı değildir.”

“Feraizi öğrenin ve öğretin, Çünkü o ilmin yarısıdır. O unutulacak, o ümmetinden alınacak ilk ilimdir.” İsnadında yalancı olan Hafs b. Amr el-İlî vardır.¹⁰²

97 el-Gumârî a.g.e, 102

98 el-Gumârî a.g.e, 11, 12, 49,51

99 el-Gumârî a.g.e, 53

100 el-Gumârî a.g.e, 63,94, et-Teysîr, 2/18

101 el-Gumârî a.g.e, 51

102 el-Gumârî a.g.e, 49

“Hızır denilen kişi, İlyas’tır” cahillerden biri bunu uydurmuştur. Hızır, İlyas değildir.¹⁰³

Hadisler, aşağıdaki sebeplerden dolayı da sened yönünden uydurma sayılmaktadır.

2.8.2. Müçtehitlerin Uydurma Dedikleri Hadisler Konusundaki Tavrı

el-Gumârî, İbnu'l-Cevzî, Zehebî, İbn Hibban, Ebû Hâtım, ve İbn Hacer gibi muhaddislerin görüşlerine muvafakat göstererek bazı hadislerin uydurma olduğuna hükmetmektedir. İbnu'l-Cevzî'nin “sahih değildir” dediği bazı hadislere “uydurmadır” diyerek, ondan daha müteşeddît olduğunu göstermektedir.¹⁰⁴

Zehebî'nin bazı hadislere münker dediğini, ancak münkerden maksadının uydurma olduğunu söylemektedir.¹⁰⁵

“Kullardan Allah’a en sevimsiz olanı; giysisi amelinden daha hayırlı olandır. Giysisi nebiler giysisi gibi, ameli ise zalimlerin ameli gibidir.”

İbnu'l-Cevzî ve ez-Zehebî bu hadise uydurma demiş, Süyutî de bunlara uymuştur.

“Ebu Bekir Nebiler hariç, en hayırlı insandır.” ez-Zehebî bunun uydurma olduğunu söylemiştir.

“Dilenciği üç defa reddettiğinizde halen gitmiyorsa, azarlamanızda sakınca yoktur.” İbnu'l-Cevzî uydurma olduğuna hükmetmiştir. Hadis onun dediği gibi uydurmadır.¹⁰⁶

“Hayra yalınayak gidiniz. Çünkü Allah yalınayaklığının mükâfatını ayakkabılıya göre katlar.” Huffaz bunun uydurma olduğuna hükmetmiştir. Uydurma olduğu da açıktır.¹⁰⁷

“Dört şey dört şeye doymaz. Yer yağmura, kadın erkeğe, göz bakmaya, âlim ilme.” ez-Zehebî, İbn Hibban, İbnu'l-Cevzî bu hadise uydurma demiş, buna rağmen es-Suyûtî bu hadisi kitabına almıştır.¹⁰⁸

“Abdallar mevalidendir” hadisi hakkında ez-Zehebî'nin munker dediğini uysa uydurma olduğunu, çünkü gerçeğe uymadığını ifade eder.¹⁰⁹ Bu hadisi değerlendirmesinden de anlaşıldığı gibi isnadına bakmadan da metin tenkidi yapılarak bazı hadislerin uydurma olduğu anlaşılabilir.¹¹⁰

2.8.3. Değişik İsnad Zincirlerinin Eklenmesi

103 el-Gumârî, a.g.e, 59

104 el-Gumârî, a.g.e, 15

105 el-Gumârî, a.g.e, 51

106 el-Gumârî, a.g.e, 22

107 el-Gumârî, a.g.e, 20

108 el-Gumârî, a.g.e, 26

109 el-Gumârî, a.g.e, 41-42

110 Diğer Örnekler için, el-Muğîr, 41,42,47-48,50,52,53,54,58,59,61,62,70,98.

Zayıf ve uydurma olarak kabul edilen bazı hadislere zayıf raviler tarafından değişik isnad zincirlerinin eklenerek sahih gibi gösterilmesi: Zikredilen uydurma bazı hadislerin farklı isnadlarının zayıf raviler tarafından uydurulmuş olabileceği görüşünde olan el-Gumârî bu görüşünü bazı hadislerin sonunda ifade etmektedir. Yine Malik'in rivayet etmediği bazı hadislerin O'na nisbet edildiğini, böyle hadislerin kesin yalan olduğunu söylemiştir.¹¹¹

2.8.4. Mavkuf veya Maktu Hadislerin Zayıf Ravilerce Marfu' Yapılması

Gerek tabiin gerekse sahabe sözleri olup; zayıf ve uydurmacı ravilerce peygambere isnad edilmiş birçok söz vardır. el-Cami'us-Sağîr'de de bunlardan bulunduğu örneklerle açıklanmıştır.

Örnekler:

“İnsanlara kötü zan beslemekten sakının.”¹¹² Bu hadis ya mavkuf veya maktu bir hadistir. Zayıf ravilerce merfu hadis olarak Peygamber'e isnad edilmiştir.

“Başkasının ayıplarını söylemek istediğinde; kendi ayıplarını hatırla.” hadisi gerçekte mavkuf bir hadistir.

“Başkasının kusurlarını hatırlamak istediğinde kendi nefsinin kusurlarını hatırla.”¹¹³ Görüşüme göre doğru olan bunun mavkuf olduğudur.

“Halk ahiretle süslenip, dünya için güzelleşince varacakları yer ateştir.”¹¹⁴ Görüşüme göre bu uydurmadır.

“Mektubun cevabını vermek, selamın cevabını vermek gibi haktır.” İbn Abbas'ın sözüdür. Hz. Peygambere isnad edilmiştir.¹¹⁵

“Selam vermek sünnet, almak farzdır.” Hz. Hasan'ın sözüdür.¹¹⁶

2.9. İSNAD VE METİN TENKİDİNİN BİRLİKTE YAPILMASI:

el-Gumârî bazı hadisleri hem sened, hem de metin yönünden tenkid eder.

“Hayırlılarınızı imamlarınız yapınız. Çünkü onlar hem aranızda hem de Rabbiniz katında elçilerinizdir.”¹¹⁷ Bu hadis hakkında, “isnadı karanlık, metni de uydurmadır” der.

“En aç olan insan ilim talep edendir. En tok insan da ilim rağbetinde bulunmayandır.”¹¹⁸ Hadisi rivayet eden Muhammed b. el-Harisi'in yanında şeyhinin de

¹¹¹ el-Gumârî a.g.e., ¹⁴

¹¹² el-Gumârî a.g.e., ¹⁶.

¹¹³ Er-Rafîi, Tarihü Kazvin, El-Muğîr 19,

¹¹⁴ el-Gumârî a.g.e., ¹⁹⁻²⁰.

¹¹⁵ el-Gumârî a.g.e., ⁶⁹

¹¹⁶ el-Gumârî a.g.e., ⁷⁹; el-Buhârî, *Edebu'l-Mufred*, 358, (Beyrut-1989); Diğer örnekler için, el-Muğîr, 36,56,79,92,105.

¹¹⁷ el-Gumârî a.g.e., ¹⁵.

zayıf ravi olduğunu söyleyen el-Gumârî; bu sözün, Peygambere “En aç insan ve en tok insan kimdir? Diye sorulması üzerine verilen cevap olduğunu; ancak yalancılar dışında bu basit soruların hiçbir akıllı insanın aklına gelmeyeceğini belirtir. Burada da hadis isnadı değerlendirildikten sonra metin tenkidi de yapıldığı görülür.¹¹⁹

“Yemekte ayakkabılarımızı çıkarın. Çünkü bu güzel bir adettir” hadisini el-Hakım’ın rivayet ettiğini, senedinin kopuk ve lafızlarının da Peygamber sözleri olmadığını belirtir.¹²⁰

2.10. Açık Bir Değerlendirme Yapmadan “Sahih Değildir” Dediği Hadisler

Bazı hadislerde sened tenkidi yanında daha çok metin tenkidi yaparak uydurma olduğuna karar verdiği anlaşılan el-Gumârî isnad veya metindeki illeti açıklamadan “**bu hadis sahih olamaz**” “**bu hadis batıldır**” “**bunun yalan olduğu açıktır**” “**görüşüme göre bu uydurmadır**” diyerek şahsi görüşünü açıklar. Böyle hadisler gerçekten çoktur.

Örnekler:

“Müminlerin yitiği olan ilmi onlar için koruyunuz.” Bu hadis sahih değildir.

“Sarı yüzlülerden uzak durun. Çünkü sarı yüz bir hastalıktan veya uykusuzluktan kaynaklanmıyorsa, Müslümanlara karşı beslenen kalpteki kin ve düşmanlıktan kaynaklanmaktadır.” Benim görüşüm bu yalandır.¹²¹

“Biriniz bir kadınla evlenmek istediğinde güzelliği gibi saçlarını da sorsun. Çünkü saçlar, iki güzellikten biridir.” Bu hadis batıldır. Senedinde de yalancı ravi vardır.¹²²

“Alim ile abid Sırat köprüsü üzerine geldiklerinde; abide “gir cennete” denir. Alime ise “burada dur ve sevdiğin için şefaatte bulun” denir. Nebilerin makamında durur.” Bunun yalan olduğu açıktır. Senedi de batıldır.¹²³

“Allah birisini halife kılmak isterse onun alnını eliyle sıvazlar.”¹²⁴ Bu hadis batıldır.

“Kişi secde ettiğinde, alnının altındaki yer, yedi tabakaya kadar temiz olur.” Senedinde uydurucu ravi vardır, yalan olduğu açıktır.¹²⁵

“Tevsîf(daha sonra deyip işleri ertelemek), Şeytanın müminlerin kalbine soktuğu bir şey arıdır.” görüşüme göre bu yalandır.¹²⁶

118 el-Gumârî, a.g.e, 15.

119 Sayfa :21 H.4

120 el-Gumârî, a.g.e, 17, 38.

121 el-Gumârî, el-Muğîr 16,

122 el-Muğîr 18,19

123 el-Muğîr 18,

124 el-Muğîr 19,

125 el-Gumârî, e^{l-Muğîr}, 22.

126 el-Muğîr 49

“Müslüman kardeşini ziyaret edenin mükafatı, ziyaret edilenden daha büyüktür” sözü açıkça batıldır.¹²⁷

“İlim talep eden; Allah katında O’nun yolunda cihad eden mücahitten daha faziletlidir.”¹²⁸ el-Gumarî bu hadise batıl bir sözdür dedikten sonra şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Bugün için ilim talep edenler şeytandan daha kötüdürler. Hadisin senedinde meçhul raviler vardır. Onlardan birisi bunu uydurmuştur.” Bizce bu değerlendirme yerinde bir değerlendirme değildir. Çünkü bu değerlendirmeyi yaparken el-Gumarî’nin ülkesinin yabancıların güçlü etkisi altında kalması ve asrındaki kötü gidişatın etkisinde kalmasından etkilendiği görülmektedir. Hadisleri bir zamanla sınırlandırıp, değerlendirmek İslam’ın evrenselliği ilkesine terstir. el-Gumarî, ilim talep etmenin faziletine dair birçok hadisi bu meyanda değerlendirmiştir. Kendisinin çocukların modern okullarda okutulmasına, gazete okunmasına karşı olmasının bunda etkili olduğu görüşündeyiz.

el-Gumarî, “Ümmetim beş tabakadır.....”¹²⁹ diye başlayıp bu beş tabakayı sayan hadisin uydurma olduğunu ve bunun İbn Mace’nin Süneninde geçen uydurma hadislerden birisi olduğunu söyler. İbnu’l-Cevzî de bu hadise *Mevzuatında* uydurma demiştir.

2.11. RİVAYETİN UYDURMA OLDUĞUNU GÖSTEREN BAZI KRİTERLER:

2.11.1. Kur’an’a, Sahih Sünnet’e ve Akl-ı Selime Arz

“Ümmetimin ihtilafı rahmettir” hadisini değerlendiren el-Gumârî; hadisin isnadsız geçtiği yerleri verdikten sonra, isnadı bilinmeyen bir hadisin zikredilmesinin anlamsız olduğunu, aynı zamanda bu hadisin el-Halîmî, el-Kadî Hüseyin ve İmamü’l Haremeyn gibi fakihler tarafından varid olduğunu, bunların ise hadis uzmanı olmayan fakihler olduğunu bunun için onlara itimat edilemeyeceğini söyler ve onların uydurma hadisleri ahkam çıkarmada delil olarak aldıklarını illeri sürer. Devamında da şöyle söyler: Rasulullah yukarıda verilen hadisi söylemekten uzaktır. Çünkü Allah’u Teala Kur’an-ı Kerimde ihtilafta rahmetin olmadığını beyan etmektedir.¹³⁰ Kur’ana muvafık olarak Peygamberden de “Cemaatte rahmet, ayrılıkta ise azap vardır” şeklinde bir hadis varid olmuştur. Bundan

127 el-Muğîr 72

128 el-Muğîr, 89

129 el-Muğîr, 89, İbn Mace, *es-Sünen* 2/1349, Beyrut-Daru’l-Fikr

130 Hud,118-119

sonra peygamber (s.a.v) nasıl “ihtilafta rahmet vardır” buyurur. Bu söz ancak bidatçi ve taklitçi kimselerin sözüdür.¹³¹

Görüldüğü üzere senedini de değerlendirdikten sonra hadisi Kur’ana ve sahih sünnete arz eden el-Gumârî bu hadisin uydurma olduğu kanaatine varmıştır.

“Biriniz bir kadına talip olduğunda, o kadın siyahla boyanıyorsa...” diye başlayıp devam eden hadisi değerlendirirken el-Gumarî, Allah’ın peygamber lisaniyla siyaha boyamayı haram kıldığını söyler ve bu nedenle peygamberin böyle bir söz söylemesinin mümkün olmadığı kanaatindedir.¹³²

“Allah (cc) Adem’i (as) su havuzunun çamurundan yarattı” bu söz sahih hadise muhalif olduğundan uydurmadır.¹³³

“Emel Allah’tan bir rahmettir...” diye başlayan hadisin de uydurma olduğunu, çünkü sahih sünnetin emeli kötülediğini söyler.¹³⁴

“Allah için kurban edilen Hz. İshak’tır.” Kur’an-ı Kerim, Sahih sünnet, tarih ve akli gerçeklere göre Hz. İshak değil Hz. İsmail’dir.

“Hamamdan sonra ayakları soğuk suyla yıkamak baş ağrısını önler.” Bu söz batıldır. Çünkü; Peygamber (as) hamama gitmekten sakındırmıştır.¹³⁵

“Otlayan her attı bir dinar sadaka gereklidir.” Bu söz sahih hadise aykırıdır. Müslüman’ın ne kölesinde ne de atında sadaka yoktur.¹³⁶

“Şirkle birlikte hiçbir şeyin menfaat vermediği gibi, İmanla birlikte hiçbir şey zarar vermez.” Bu söz İslam’ın asıllarına muhaliftir. İmanla birlikte günahların zarar verdiği sabittir. Cehenneme bir grup insan günahları yüzünden girecek, daha sonra İmanları olduğu için çıkacaklardır. Nasıl olur da imanla günahlar zarar vermez.¹³⁷

“Kim Kur’an öğrettiği için ücret alırsa, Onun Kur’an’dan payı odur.” Bu söz sahih hadislere muhaliftir.¹³⁸

2.11.2. Peygamberin Faaliyetleri ve Şahsiyetine Arz

“Abdest alırken gözlerinize su içirin, ellerinizi silkelemeyin. Çünkü bu şeytanı serinletir”

131 el-Muğir 17

132 el-Muğir 21, H:4

133 el-Muğir 36,

134 el-Muğir 39,

135 el-Muğir, 98

136 el-Muğir, 102

137 el-Muğir, 110

138 el-Muğir, 123

Bu hadisin el-Bahterî b. Abîd rivayetlerinden olduğunu; İbn Adiy ve Zehebi'nin buna munker dediklerini, her halükarda bu hadisin uydurma olduğunu; Çünkü; peygamberin ellerini silkelediğinin sabit olduğunu, sonra suyu gözlere sokmanın gözlere zarar verdiğini, peygamberin ise bunu emretmeyeceğini söyler.¹³⁹

“Elbiselerinizi katlayın. Ruhları onlara döner. Şeytan katlanmış elbise gördüğünde giymez, katlanmamış elbiseyi ise giyer.” Senesinde uydurucu ravi vardır. Peygamber (sas) elbiselerini katlamaz, askıya asardı.¹⁴⁰

“Evlenin ve boşanmayın, Çünkü; boşanmadan A'rş titrer” İsnadında yalancı olan Cûveybir'in olduğunu, Peygamberin eşini boşadığını, ashaptan da O'nun emriyle eşlerini boşayanlar olduğunu ifade ederek bu hadisin uydurma olduğunu belirtir.¹⁴¹

2.11.3. Tarihi Gerçeklere Arz

Uydurma hadisleri ayırt etmenin bir yöntemi de tarihi gerçeklere arzdir. Tarihi gerçeklere muhalif sözleri peygamberin sarf etmesi düşünülemez. Tarihi gerçeklerle uyuşmayan hadislerin uydurma olduğu anlaşılmalıdır. Bundan hareketle bazı hadis metinlerini tenkit eden el-Gumarî tarihi gerçeklere uymayanların uydurma olduğuna hükmeder.

Örnekler:

“Bir hadis yazdığımızda onu senediyle birlikte yazın. Eğer doğru ise mükâfatta ortak olursunuz. Eğer batıl ise günahı uyduranadır.”

Peygamber birebir ashabına hitab ettiği için ashabın isnada ihtiyaçları yoktu. Çok azı dışında hadisleri de yazmazlardı.

el-Gumârî, es-Suyûtî'yi; “nasıl olur da bu hadisin uydurma olduğundan şüphe eder ve onu kitabına alır” diyerek eleştirir. ez-Zehebî de bu hadisin uydurma olduğuna hükmetmiştir.

“Şahitlere ikramda bulunun. Çünkü; Allah onlarla hakkı ortaya çıkarır ve haksızlığı defeder”. Bunun uydurma olduğu açıktır. Çünkü peygamberimiz döneminde herkes şahitti. Özel şahitlik vazifesi ondan sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır.¹⁴²

“Ahir zamanın en kötü malı kölelerdir,” sözü uydurmadır. Köleler ahir zaman olan zamanımızda bulunmamaktadır. Taki iyi veya kötü mal olsunlar. Allah (cc) yalancıları kahretsin¹⁴³.

139 el-Muğir 29.

140 el-Muğir 30.

141 el-Muğir 48.

142 el-Muğir 33-34.

“Ramazan ayı girdiğinde tüm esirler serbest bırakılır, her isteyene isteği verilirdi.” Peygamberin bir hapsinin olduğu ve içine esirleri hapsettiği bilinmemektedir.¹⁴⁴

2.11.4. Gerçeğe Aykırı Olan Sözcükler

“Allah’u Teala buyrur ki; kulum kırk yaşına gelince onu dört hastalıktan sağlıklı kılarım. Cünundan, Cüzamdan ve Barastan, Elli yaşına geldiğinde hesabını kolay kılarım, altmışa erdiğinde bana kavuşmayı ona sevdirim, yetmiş geldiğinde.....” diye devam eden hadisin senedinde zayıf, meçhul ravilerin bulunduğunu söyledikten sonra el-Gumarî, Resûlullah (sav)in hadisi gerçeğe aykırı olamaz. Bu hadiste anlatılanlar ise gerçeğe uygun değildir,” der¹⁴⁵

2.11.5. Bazı Hadislerin Uydurma Olduğu Sebeb-i Vurûduna Bakılarak Anlaşılması

“Kabirlere uğra, yeniden dirilmekten ibret al.” el-Beyhakî bu hadise munker der. Beyhakî’nin dediğine göre; hadisin sebeb-i vürudu şudur: birisi kalbinin katılığından peygambere şikayet etmiş, peygamberimiz de ona bu cevabı vermiştir. Bu el-Kudeymî’nin uydurmasına benziyor. Çünkü zahid ve abid geçinir bununla beraber hadis uydururdu.”¹⁴⁶

“Dünya rezaleti, ahiret rezaletinden daha hafiftir” el-Gumârî’ye göre bu hadisin uydurma olduğu sebeb-i vürudundan anlaşılmaktadır.¹⁴⁷ Aliyyu’l K’ârî’ye göre ise bu hadis merfu’ bir hadistir. Çünkü; Kur’an’da “Ahiret azabı daha şiddetli ve daha bakîdir”¹⁴⁸ buyrulmaktadır.¹⁴⁹

2.12. el-GUMARÎ’NİN BAZI ÖNEMLİ GÖRÜŞLERİ

el-Gumârî, es-Suyûtî(911/1505)’nin zayıf kabul ettiği bazı hadislerin uydurma olduğu görüşündedir.

Huffaz’ın uydurma dediklerine muvafakat gösterir¹⁵⁰, el-Hafız İbn Hacerîm çok zayıftır dediği bazı hadisleri uydurma kabul eder.¹⁵¹

Bazı hadisleri de değerlendirirken, bir grup muhaddisin batıl dediğini belirterek onlara muvafakat gösterir.¹⁵²

143 el-Muğir , 80 -82.

144 el-Muğir, 112 .

145 el-Muğir, 104 .

146 el-Muğir, 30, 94.

147 el-Muğir, 101 .

148 Taha, 127 .

149 Aliyyu'l-Kârî, e^{l-Esraru'l-Merfû'a}, 243-244; Beyrut-1971 .

150 el-Muğir , 20 H:1, H:3 .

151 el-Muğir , 19 .

152 el-Muğir , 20, H:4 .

et-Tirmizî'nin munker dediklerine batıl demektedir. “Ashabıma sövenleri gördüğünüzde Allah'ın laneti şerrinize olsun deyin” hadisine Tirmizî'nin munker dediğini oysa batıl bir hadis olduğunu ifade eder.¹⁵³

Zayıf ravilerin mütabaatı, munker veya batıl bir hadise kuvvet kazandırmaz.¹⁵⁴

el-Kudeymî'nin bütün hadisleri uydurmadır. Kendisi zahid ve abid geçinirdi bununla beraber hadis uydururdu.¹⁵⁵

Kazvîn hakkındaki bütün hadisler uydurmadır.¹⁵⁶

Akik taşı hakkındaki bütün hadisler uydurmadır.¹⁵⁷

Hz. Hüseyin Peygamber (sav) zamanında çok küçük olduğundan, dedesinden çok az hadis rivayet etmiştir. Ancak Ona rivayetleri dışındaki bazı hadisler de isnad edilmiştir.¹⁵⁸

ez-Zehebî'nin munker dediği bazı hadislerin uydurma olduğuna hükmeder.¹⁵⁹

el-Beyhakî'nin munker dediği bazı hadisleri uydurma kabul eder.¹⁶⁰

En fazla hadis uyduranlar taklitçilerdir.¹⁶¹

Peygamber sözlerinin Allah (cc) kelamına, tarihi gerçeklere muhalif olması düşünülemez.¹⁶²

Kavunla ilgili hiçbir sahih hadis yoktur.¹⁶³

Ayva konusunda sahih hadis yoktur.¹⁶⁴

U'kaylî munker demekle mavzu' demeyi kasteder.¹⁶⁵

Denklik (kefaet) konusunda sahih bir hadis yoktur. Yine dokumacıdan bahseden, onu yeren hiçbir sahih hadis yoktur.¹⁶⁶

Tefekkür hakkında Peygamberden varit olan sahih hadis yoktur.

Bazı sahih hadislere ilaveler yapılmıştır.¹⁶⁷

“Nush'atu Sem'an” daki tüm hadisler uydurmadır.

153 el-Muğîr, 20, H:2

154 el-Muğîr, 25

155 el-Muğîr, 30

156 el-Muğîr, 31-32

157 el-Muğîr, 33

158 el-Muğîr, 37

159 el-Muğîr, 41,42,107

160 el-Muğîr, 103

161 el-Muğîr, 66

162 el-Muğîr, 67

163 el-Muğîr, 68,101

164 el-Muğîr,110

165 el-Muğîr, 70

166 el-Muğîr, 96

167 el-Muğîr, 97

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

İbnü's-Siddîk Ebü'l-Feyz el-Gumarî, bu eserinde *el-Câmiu's-Sağîr* adlı eserde bulunan hadislerden mevzu olanları toplamayı hedeflemiştir. İslâm Düşmanlığı, fırka, mezhep, kabile, dil ya da beldeyi veya mezhep imamlarını savunma isteği, İslâm Dinine hizmet etme arzusundan, şahsî menfaat kaygısı halife ve emirlere yaklaşmak ve dünyevi isteklere ulaşmak arzusu gibi sebeplerle bu hadislerin uydurulduğu anlaşılmaktadır. Bu uydurma hadisleri tespit etmek için çoğu kez hadis munekkitlerinin görüşlerinden de yararlandığı görülen el-Gumarî, bazen sened tenkidi ile bazen metin tenkidi bazen de ikisini beraber yapmaktadır. Metin tenkidine daha çok önem veren el-Gumarî, metnine uydurma hükmü verdiği hadislerin çoğunun senedinde de bir illetin olduğuna kanaat getirir. Bunu ispat etmeye çalışır. Bir hadisin sıhhati için sadece sahih bir senedin yeterli olmadığı görüşünde olan el-Gumarî, es-Suyûtî'ye uydurma kabul ettiği hadisleri kitabına alması, el-Beyhakî'ye aşırı güvenmesi, mütesahil olması, açıkça uydurma oldukları belli olan bazı sözleri sahih hadis diye kitabına alması, bazı uydurma hadislerden sadece bir kısmını kitabına alarak uydurma olduğunu gizlemesi, uydurma ravilerin teferrüd ettiği hadisleri eserine alması, uydurma olduğunda müttefik olunan bazı hadisleri eserine alması konularında ağır eleştiriler yöneltmektedir.

Hadislerin sıhhatinin anlaşılması için Kur'ana, Sahih Sünete, akl-ı selime, peygamberin faaliyetleri ve şahsiyetine ve tarihi gerçeklere arz edilmesi gerektiği görüşünde olduğu anlaşılan el-Gumarî, gerçeğe aykırı olan bazı sözlerin de hadis olarak uydurulduğu görüşündedir.

Esere alınan hadisler ve ravileri hakkında verilen hükümler çoğunlukla içtihadı hükümler ise de, bir hadis hakkında aykırı fikirleri görmek isteyenlerin, el-Camiu's-Sağir'i kullanırken bu kitaptan da istifade etmeleri onların daha sağlıklı bir neticeye ulaşmalarını sağlayacaktır.

